

نشر نویسه پاریس

حس آمیزی در زبان فارسی

رویکردی شناختی و پیکره‌مدار

نویسندگان:

دکتر کامیار جولایی

(دانش آموخته دکتری زبان‌شناسی از پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)

دکتر آریتا افراشی

(عضو هیئت علمی گروه زبان‌شناسی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	جولایی، کامیار، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور	حسن آمیزی در زبان فارسی : رویکردی شناختی و پیکره‌مدار / نویسندگان کامیار جولایی، آریتا افراشی.
مشخصات نشر	تهران : نویسه پارس، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۲۵۱ ص.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۷۳۸۶-۲۵-۷
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
موضوع	حسن آمیزی در ادبیات Synesthesia in literature
موضوع	حسن آمیزی Synesthesia
شناسه افزوده	افراشی، آریتا، ۱۳۵۱ -
رده بندی کنگره	PIR۴۰۰۹
رده بندی دیویی	۸۱۰/۸۳۵۴
شماره کتابشناسی ملی	۷۶۵۲۵۷۵

نشر نویسه پارسه

نویسنده: کامیار جولایی، آزیتا افراشی

آلتیه نشر نویسه پارسه: STUDIO FIVE

ناشر: نشر نویسه پارسه

دفتر انتشارات: ۰۲۱-۷۷۰۵۳۲۴۶

نماینده فروش: کتابفروشی توس: ۶۶۴۶۱۰۰۷

سامانه پیام کوتاه: ۳۰۰۰۴۵۵۴۵۵۴۱۴۲

وبگاه: www.neveeseh.com

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۰

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۳۸۶-۲۵-۷

چاپ و صحافی: روز

کلیه حقوق محفوظ و متعلق به «نشر نویسه پارسه» است.
تکثیر و انتشار این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، بدون مجوز قبلی و کتبی
ممنوع و مورد پیگیری قانونی قرار خواهد گرفت.

پیشگفتار

در گذشته حس‌آمیزی موضوعی بود که صرفاً در حوزه ادبیات مورد توجه قرار می‌گرفت و ادبا این پدیده را به عنوان آرایه‌ای زبانی مورد بررسی قرار می‌دادند. اما امروزه حس‌آمیزی غالباً از دو جنبه مورد بررسی قرار می‌گیرد؛ یکی حس‌آمیزی به عنوان ویژگی‌ای ادراکی که در افراد خاصی بروز پیدا می‌کند و جایگاه مطالعه آن در علم عصب‌شناسی و مطالعات مغز است و دیگری بازنمود حسی‌آمیزی در زبان که در حیطه علم زبان‌شناسی، به‌ویژه زبان‌شناسی شناختی قرار می‌گیرد.

چنانکه در ادامه خواهیم دید، حس‌آمیزی پدیده‌ای با بنیان شناختی است؛ به بیان دیگر برگرفته از سازوکارهای ذهن بشر است که هم در نحوه ادراک برخی افراد از پدیده‌های اطراف و هم در زبان روزمره بازنمود می‌ابد. در این کتاب سعی داریم ابتدا حس‌آمیزی را با بهره‌گیری از یافته‌های علم عصب‌شناسی معرفی نماییم و خاستگاه آن را در مغز مورد مطالعه دهیم و سپس به بازنمود حس‌آمیزی در زبان به عنوان پدیده‌ای شناختی بپردازیم و مطالعه آن را در زبان فارسی از دیدگاه زبان‌شناسی شناختی و با رویکردی پیکره‌ای صورت بخشیم. از این‌رو، این اثر رویکردی میان‌رشته‌ای را به مطالعه پدیده حس‌آمیزی در زبان برگزیده است، به این معنی که با استفاده از علوم عصب‌شناسی، زبان‌شناسی شناختی و زبان‌شناسی پیکره‌ای به بررسی همه‌جانبه این پدیده می‌پردازد.

امروزه استفاده از پیکره‌های زبانی و تکیه بر داده‌های واقعی زبانی به صورت گسترده‌ای رواج یافته و شرط اساسی انجام بسیاری از پژوهش‌های نظری و

کاربردی شده است. کتاب حاضر با بهره‌گیری از پیکره‌ای منتخب از پایگاه ۱۰۰ میلیون واژه‌ای داده‌های زبان فارسی برای نخستین بار با رویکردی پیکره‌مدار به تحلیل بازنمود حس آمیزی در زبان فارسی معاصر پرداخته است. نگارندگان تلاش کرده‌اند تا ضمن بهره‌گیری از روش‌های پیکره‌ای در تحلیل‌های زبانی، خوانندگان را با مهمترین نظریه‌ها و تعاریف موجود در زبان‌شناسی پیکره‌ای که از متأخرترین رویکردها در مطالعات زبان‌شناسی محسوب می‌شوند نیز آشنا سازند.

همچنین درخصوص رابطه میان عبارت‌های حس آمیخته و استعاره‌های مفهومی نظرات مختلفی وجود دارد که در کتاب به آنها پرداخته شده است. آنچه از تحلیل شواهد زبانی به دست آمد، رابطه‌ای نزدیک میان استعاره و حس آمیزی را نشان داد؛ ازاین رو بخشی از کتاب به توضیح نظریه استعاره‌های مفهومی و جایگاه آن در زبان‌شناسی شناختی اختصاص دارد. درکنار آن، موضوعاتی نظیر فرضیه بدنامندی، مجاز مفهومی، بازنمود عواطف در زبان و نیز مبحث فعل‌های حسی در زبان فارسی مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت.

رابطه میان حس آمیزی و انواع انتقال‌های حسی در زبان با مقوله فرهنگ از دیگر مباحثی است که تلاش شده است در این کتاب مورد بحث و بررسی قرار گیرد. نتایج پژوهش صورت گرفته در این اثر از آن رو اهمیت دارد که برای اولین بار امکان مقایسه حس آمیزی در زبان فارسی را با پژوهش‌های موجود در زبان‌های دیگر میسر می‌کند و جایگاه زبان فارسی را به لحاظ رده‌شناسی شناختی در میان سایر زبان‌ها مشخص می‌نماید. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که سخنگویان زبان فارسی معاصر از کدام حواس به عنوان حواس پایه‌ای و از کدام حواس در جایگاه حواس تمایزگزارنده برای بیان ادراکات حسی خود استفاده می‌کنند. از آنجا که حس آمیزی پدیده‌ای شناختی و دارای بنیانی عصب‌شناختی است، و از سوی دیگر بازنمود آن در زبان، متأثر از عوامل فرهنگی است، تحلیل شواهد حس آمیزی در زبان فارسی می‌تواند ما را به درک کامل‌تری از این پدیده رهنمون سازد و علاوه بر تبیین سازوکارهای فیزیولوژیک دخیل در آن که جهانی هستند، از رهگذر مقایسه‌های بین‌زبانی، نقش فرهنگ را نیز در تبیین بازنمود زبانی این پدیده آشکار سازد.

در این کتاب تلاش شد تا نتایج آماری بازنمود حس‌آمیزی در زبان فارسی بر اساس فرضیه بدنمندی که از رویکردهای مورد توجه در زبان‌شناسی شناختی است، توضیح داده شود. همچنین تبیین رابطه میان استعاره‌های مفهومی و پدیده حس‌آمیزی، بررسی انتقال‌های حس معکوس و بررسی انتقال‌های تک‌حسی و چندحسی از دیگر مواردی بود که در این پژوهش به آنها پرداخته شد. علاوه بر این، استفاده از روش‌های پیکره‌ای در تعیین انتقال‌های حس مرده و زنده و عبارت‌های حس‌آمیخته نهادینه شده و بدیع، و نیز استفاده از مفاهیم پیکره‌ای نظیر نوع و نمونه در تحلیل عبارت‌های حس‌آمیخته و استفاده از آنها برای سبک‌شناسی آثار ادبی، از جمله مواردی بود که برای اولین بار در این اثر مطرح شدند.

نزدیک به سه دهه از شکل‌گیری زبان‌شناسی شناختی در جهان و حدود یک دهه در ایران می‌گذرد؛ با این حال این شاخه از زبان‌شناسی در ایران، علمی نوپا محسوب می‌شود و حجم کتاب‌هایی که در بازه زمانی گفته شده در این زمینه به زبان فارسی انتشار یافته‌اند، انگشت‌شمارند. کتاب حاضر با تکیه بر داده‌هایی از زبان فارسی به هدف معرفی و تبیین یکی از مباحث مهم در زبان‌شناسی شناختی، یعنی حس‌آمیزی در زبان فارسی، نگاشته شده است. امید است که این تلاش سرآغازی برای مطالعه گسترده‌تر این پدیده در ایران باشد.

کتاب حاضر ابتدا در قالب طرحی پژوهشی با حمایت ستاد توسعه علوم و فناوری‌های شناختی آغاز شد و سپس به‌شکلی مبسوط‌تر و کامل‌تر در قالب رساله‌ای با همان عنوان در مقطع دکتری پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی دفاع شد. از این رو جا دارد تا نگارندگان این اثر، مراتب سپاس خود را از آقایان دکتر سیدمصطفی عاصی و دکتر احمد پاکتچی که در جایگاه استاد مشاور با راهنمایی‌های بسیار ارزشمند خود ما را در انجام این پژوهش یاری رساندند، تشکر نمایند. همچنین جا دارد تا مراتب سپاس خود را از آقایان دکتر امید طبیب‌زاده و دکتر علیرضا قلی‌فامیان و نیز سرکار خانم دکتر حیات عامری که با پیشنهادات راهبردی خود ما را در بهبود کیفیت این اثر یاری رساندند، بیان کنیم. در این میان سرکار خانم دکتر حیات عامری مشوق ما در تدوین این کتاب بودند و راهنمایی‌های

ارزشمند ایشان ما را در ارائه هرچه بهتر این اثر یاری نمود. و در پایان فرصت را مغتنم می‌شمایم تا سپاس خود را از دوست عزیزمان، آقای دکتر امیر احمدی، که با پیشنهادات ارزشمند خود ما را در تبدیل رساله به کتاب و چاپ آن یاری رساند، ابراز داریم. بی‌تردید حضور پربار ایشان در جایگاه مدیرمسئول نشر نویسه پارسی و نشر آثاری ارزشمند در حوزه زبان‌شناسی به ارتقای این علم در ایران کمک شایانی نموده است.

کامیار جولایی / آزیتا افراشی

زمستان ۹۹

فصل اول: پیش‌زمینه..... ۱۹

۱-۱. مقدمه..... ۱۹

۲-۱. حس‌آمیزی چیست؟..... ۲۱

۳-۱. ضرورت و اهمیت مطالعه حس‌آمیزی در زبان فارسی..... ۲۳

۴-۱. مطالعه حس‌آمیزی و کاربردهای آن..... ۲۵

۵-۱. سازمان‌بندی کتاب..... ۲۶

فصل دوم: ادراک حس‌آمیخته..... ۲۹

۱-۲. مقدمه..... ۲۹

۲-۲. تعریف حس‌آمیزی..... ۳۱

۳-۲. ویژگی‌های تجربه‌های حس‌آمیزی..... ۳۲

۴-۲. میزان فراگیری حس‌آمیزی و انواع آن در افراد جامعه..... ۳۳

۵-۲. انواع حس‌آمیزی..... ۳۵

۱-۵-۲. حس القاکننده زبان..... ۳۶

۱-۱-۵-۲. حس‌آمیزی نویسه به رنگ..... ۳۷

۲-۱-۵-۲. حس‌آمیزی واج به رنگ..... ۳۷

۳-۱-۵-۲. حس‌آمیزی انسان‌انگاری نویسه‌ای..... ۳۷

۴-۱-۵-۲. حس‌آمیزی انسان‌انگاری ترتیبی-زبانی..... ۳۷

۲-۵-۲. حس القاکننده بینایی..... ۳۸

۱-۲-۵-۲. حس‌آمیزی لمسی آینه‌ای..... ۳۸

۲-۲-۵-۲. حس‌آمیزی تصویر به صدا..... ۳۸

۳-۲-۵-۲. حس‌آمیزی تصویر به بو یا تصویر به طعم..... ۳۹

۴-۲-۵-۲. حس‌آمیزی تصویر به حرکت یا تصویر به لامسه..... ۳۹

۵-۲-۵-۲. حس‌آمیزی تصویر به دما..... ۳۹

۳-۵-۲. حس القاکننده لامسه..... ۳۹

۱-۳-۵-۲. لامسه به دما..... ۴۰

۲-۳-۵-۲. حس‌آمیزی درد به رنگ..... ۴۰

- ۴۰ ..... ۲-۵-۳. حس آمیزی لامسه به احساسات
- ۴۰ ..... ۲-۵-۳. حس آمیزی لامسه به بو یا لامسه به طعم
- ۴۱ ..... ۲-۵-۴. حس القا کننده چشایی
- ۴۱ ..... ۲-۵-۴-۱. حس آمیزی طعم به رنگ
- ۴۱ ..... ۲-۵-۴-۲. حس آمیزی طعم به لامسه یا طعم به دما
- ۴۱ ..... ۲-۵-۴-۳. حس آمیزی طعم به صدا
- ۴۱ ..... ۲-۵-۵. حس القا کننده صدا
- ۴۲ ..... ۲-۵-۵-۱. حس آمیزی صدا به رنگ
- ۴۲ ..... ۲-۵-۵-۲. حس آمیزی صدا به تصویر
- ۴۲ ..... ۲-۵-۵-۳. حس آمیزی صدا به دما یا صدا به لامسه
- ۴۳ ..... ۲-۵-۵-۴. حس آمیزی صدا به طعم
- ۴۳ ..... ۲-۵-۶. حس القا کننده بویایی
- ۴۳ ..... ۲-۵-۶-۱. حس آمیزی بو به لامسه یا بو به گرما
- ۴۳ ..... ۲-۵-۶-۲. حس آمیزی بو به طعم
- ۴۳ ..... ۲-۵-۶-۳. حس آمیزی بو به صدا یا بو به تصویر
- ۴۴ ..... ۲-۵-۷. حس القا کننده عواطف
- ۴۴ ..... ۲-۵-۷-۱. حس آمیزی عواطف به رنگ
- ۴۴ ..... ۲-۵-۷-۲. حس آمیزی عواطف به بو یا عواطف به طعم
- ۴۴ ..... ۲-۵-۷-۳. حس آمیزی عواطف به صدا
- ۴۵ ..... ۲-۵-۸. دیگر حواس القا کننده در حس آمیزی
- ۴۵ ..... ۲-۵-۸-۱. حرکت
- ۴۵ ..... ۲-۵-۸-۲. شخصیت
- ۴۵ ..... ۲-۵-۸-۳. اوج لذت جنسی
- ۴۵ ..... ۲-۵-۸-۴. اشیاء
- ۴۶ ..... ۲-۵-۸-۵. اعداد
- ۴۶ ..... ۲-۶. دلایل حس آمیزی
- ۴۷ ..... ۲-۶-۱. انگاره‌ها و سازوکارهای نورونی حس آمیزی
- ۵۰ ..... ۲-۶-۲. یافته‌های ژنتیک در حس آمیزی
- ۵۱ ..... ۲-۷. جمع بندی مطالب

فصل سوم: حس آمیزی از دیدگاه زبان‌شناسی شناختی.....	۵۳
۱-۳. مقدمه.....	۵۳
۲-۳. علم شناخت.....	۵۴
۳-۳. زبان‌شناسی شناختی.....	۵۶
۱-۳-۳. فرضیه بدنمندی.....	۵۹
۲-۳-۳. جریان‌های مهم در معناشناسی شناختی.....	۶۰
۱-۲-۳-۳. استعاره‌های مفهومی.....	۶۰
۲-۲-۳-۳. مجاز مفهومی.....	۶۳
۳-۲-۳-۳. بازنمود عواطف در زبان.....	۶۴
۴-۲-۳-۳. استعاره و فعل‌های حسی.....	۷۰
۴-۳. بازنمود حس آمیزی در زبان.....	۷۶
۱-۴-۳. انتقال حواس در عبارت‌های حس آمیخته.....	۷۷
۲-۴-۳. انتقال حسی و سلسله‌مراتب انتقال حواس.....	۷۸
۳-۴-۳. عبارت‌های حس آمیخته نهادینه‌شده و بدیع.....	۸۲
۵-۳. جمع‌بندی مطالب.....	۸۴

فصل چهارم: پیشینه مطالعات در حوزه حس آمیزی.....	۸۷
۱-۴. مقدمه.....	۸۷
۲-۴. مطالعه حس آمیزی در زبان.....	۹۰
۱-۲-۴. مطالعات غیر فارسی زبان.....	۹۰
۱-۱-۲-۴. اولمان (۱۹۵۹): مبانی معناشناسی.....	۹۱
۲-۱-۲-۴. ویلیامز (۱۹۷۶): صفات حس آمیخته، قانون احتمالی تغییرات معنایی.....	۹۲
۳-۱-۲-۴. کلاسن (۱۹۹۳): جهان‌های حواس.....	۹۳
۴-۱-۲-۴. دی (۱۹۹۶): حس آمیزی و استعاره‌های حس آمیخته.....	۹۴
۵-۱-۲-۴. شن (۱۹۹۷): محدودیت‌های شناختی بر ارائه‌های شعری.....	۹۶
۶-۱-۲-۴. یو (۲۰۰۳): استعاره‌های حس آمیخته، رویکردی شناختی.....	۹۷
۷-۱-۲-۴. لیورز (۲۰۱۵): حس آمیزی، بررسی پیکره‌بنیاد جهت‌مندی‌های بیناوجهی.....	۹۹
۸-۱-۲-۴. یو (۲۰۱۵): عملکرد شناختی استعاره‌های حس آمیخته.....	۱۰۳

- ۴-۲-۱-۹. ژانو و هوانگ (۲۰۱۵): بررسی پیکره‌بنیاد صفات حس آمیخته در زبان چینی ۱۰۴
- ۴-۲-۱-۱۰. جو (۲۰۱۷): مطالعه پیکره‌ای حس آمیزی در زبان کره‌ای ۱۰۵
- ۴-۲-۲. حس آمیزی در آثار فارسی‌زبانان ۱۰۶
- ۴-۳. مطالعات عصبی- شناختی بر حس آمیزی ۱۰۸
- ۴-۳-۱. مطالعات بر روی جنبه‌های شناختی، ادراکی و ژنتیکی حس آمیزی ۱۰۹
- ۴-۳-۲. مطالعات عصب‌شناختی بر حس آمیزی ۱۱۲
- ۴-۳-۱. رام‌چاندوران و هوپارد (۲۰۰۱) ۱۱۳
- ۴-۴. جمع‌بندی مطالب ۱۱۵
- فصل پنجم: رویکرد پیکره‌ای به مطالعات حس آمیزی در زبان** ۱۱۹
- ۵-۱. مقدمه ۱۱۹
- ۵-۲. زبان‌شناسی پیکره‌ای و مفاهیم بنیادی آن ۱۲۰
- ۵-۲-۱. زبان‌شناسی پیکره‌ای ۱۲۰
- ۵-۲-۲. رویکرد پیکره‌ای به زبان‌شناسی شناختی ۱۲۱
- ۵-۲-۳. استعاره در مطالعات پیکره‌ای ۱۲۱
- ۵-۲-۴. انواع پیکره‌ها ۱۲۳
- ۵-۲-۵. شم و مشاهده ۱۲۵
- ۵-۲-۶. رویکرد پیکره‌بنیاد و رویکرد پیکره‌مدار ۱۲۶
- ۵-۲-۷. نمایندگی ۱۲۷
- ۵-۳. روش مطالعه پیکره‌ای عبارت‌های حس آمیخته ۱۲۸
- ۵-۳-۱. طرح کلی مطالعه پیکره‌ای عبارت‌های حس آمیخته ۱۲۸
- ۵-۳-۲. شیوه‌های استخراج استعاره‌ها از درون پیکره ۱۳۰
- ۵-۳-۱-۲. جستجوی دستی ۱۳۱
- ۵-۳-۲-۲. جستجوی رایانشی ۱۳۲
- ۵-۴. مختصات مطلوب پژوهش در حوزه حس آمیزی در زبان ۱۳۴
- ۵-۵. معرفی روش پژوهش ۱۳۶
- ۵-۶. پایگاه داده‌های زبان فارسی ۱۴۱
- ۵-۷. روش استخراج عبارت‌های حس آمیخته از درون پیکره ۱۴۳
- ۵-۷-۱. مرحله اول: تدوین فهرست کلیدواژه‌های حوزه حواس ۱۴۴

۵-۷-۲. گام دوم: استخراج رایانشی جملات بالقوه در بردارنده عبارت‌های حس آمیخته

۱۴۹.....

۵-۷-۳. گام سوم: تحلیل‌های دستی ..... ۱۴۹.....

۵-۸. جمع‌بندی مطالب ..... ۱۵۰.....

فصل نهم: حس آمیزی در پیکره‌ای از زبان فارسی..... ۱۵۳.....

۱-۶. مقدمه ..... ۱۵۳.....

۲-۶. آثار مورد استفاده در پیکره ..... ۱۵۳.....

۳-۶. پرسامدترین حوزه‌های مبدأ انتقال حواس ..... ۱۵۶.....

۱-۳-۶. حوزه مبدأ لامسه ..... ۱۵۶.....

۲-۳-۶. حوزه مبدأ چشایی ..... ۱۵۹.....

۴-۶. پرسامدترین حوزه‌های مقصد انتقال حواس ..... ۱۶۱.....

۱-۴-۶. حوزه مقصد شنوایی ..... ۱۶۱.....

۲-۴-۶. حوزه مقصد بویایی ..... ۱۶۲.....

۳-۴-۶. حوزه مقصد بینایی ..... ۱۶۳.....

۵-۶. حواس پنجگانه در جایگاه حوزه مبدأ در توصیف مفاهیم انتزاعی ..... ۱۶۴.....

۱-۵-۶. حوزه مقصد کلام ..... ۱۶۵.....

۲-۵-۶. حوزه مقصد عواطف ..... ۱۶۷.....

۳-۵-۶. حوزه مقصد کنش (اعمال) ..... ۱۶۸.....

۴-۵-۶. حوزه مقصد حرکت ..... ۱۶۹.....

۵-۵-۶. حوزه مقصد انسان ..... ۱۷۰.....

۶-۵-۶. حوزه مقصد افکار ..... ۱۷۱.....

۷-۵-۶. حوزه مقصد وضعیت ..... ۱۷۲.....

۸-۵-۶. حوزه مقصد زمان ..... ۱۷۳.....

۹-۵-۶. حوزه مقصد خواب ..... ۱۷۴.....

۱۰-۵-۶. دیگر حوزه‌های مقصد ..... ۱۷۵.....

۶-۶. انواع انتقال‌های حسی در پیکره ..... ۱۷۷.....

۷-۶. الگوی انتقال حواس در زبان فارسی ..... ۱۷۹.....

۸-۶. جمع‌بندی مطالب ..... ۱۸۰.....

فصل هفتم: بازنمود حس آمیزی در زبان فارسی	۱۸۳
۱-۷. مقدمه	۱۸۳
۲-۷. انواع انتقال های حسی در زبان فارسی	۱۸۵
۳-۷. حواس پنجگانه و پربسامدترین حوزه های مبدأ و مقصد در انواع انتقال های حسی در زبان فارسی	۱۸۶
۴-۷. جایگاه زبان فارسی به لحاظ رده شناسی شناختی و مقایسه آن با سایر زبان ها	۱۸۷
۵-۷. چالش حس آمیزی برای نظریه استعاره مفهومی	۱۸۹
۶-۷. تبیین الگوی انتقال حواس در زبان فارسی بر اساس فرضیه بدنمندی	۱۹۲
۷-۷. انتقال های حسی معکوس	۲۰۲
۸-۷. انتقال های حسی مرده و زایا و عبارت های حس آمیخته نهادینه شده و بدیع	۲۰۶
۹-۷. بازنمود حس آمیزی به لحاظ دستوری	۲۱۳
۱-۹-۷. حوزه مبدأ در نقش قید	۲۱۵
۲-۹-۷. حوزه مبدأ در نقش مسند	۲۱۵
۳-۹-۷. حوزه مبدأ در نقش مضاف الیه	۲۱۶
۴-۹-۷. حوزه مبدأ در قالب فعل	۲۱۶
۱۰-۷. انتقال های تک حسی و چندحسی	۲۱۸
۱۱-۷. سبک شناسی به لحاظ استفاده از عبارت های حس آمیخته	۲۲۰
۱۲-۷. تفاوت های حس آمیزی ادراکی با حس آمیزی زبانی	۲۲۲
۱-۱۲-۷. بسامد عبارت های حس آمیخته در زبان و جامعه آماری افراد حس آمیخته	۲۲۳
۲-۱۲-۷. تناظرهای متفاوت	۲۲۳
۳-۱۲-۷. منحصر به فرد بودن تجربه حس آمیزی ادراکی در برابر ثابت بودن عبارت های حس آمیخته	۲۲۵
۱۳-۷. جمع بندی نهایی	۲۲۶
فهرست منابع	۲۲۹
واژه نامه	۲۴۱

فهرست نمودارها

شکل ۱-۲، انگاره‌های عصب شناختی حس آمیزی (برگرفته از بارگری و میچل، ۲۰۰۸).....	۴۹
نمودار ۲-۳، سلسله‌مراتب انتقال حواس در زبان فارسی.....	۸۱
نمودار ۱-۴، سلسله‌مراتب حواس پایه‌ای به تمایزگذارنده بر اساس اولمان (۱۹۵۹).....	۹۱
نمودار ۲-۴، الگوی انتقال حواس در زبان انگلیسی بر اساس ویلیامز (۱۹۷۶).....	۹۲
نمودار ۳-۴، الگوی انتقال حواس در زبان انگلیسی بر اساس کلاسن (۱۹۹۳).....	۹۳
نمودار ۴-۴، سلسله‌مراتب انتقال حواس در زبان انگلیسی بر اساس پژوهش دی (۱۹۹۶).....	۹۴
نمودار ۵-۴، سلسله‌مراتب انتقال حواس در زبان آلمانی بر اساس پژوهش دی (۱۹۹۶).....	۹۶
نمودار ۶-۴، سلسله‌مراتب انتقال حواس در زبان چینی بر اساس پژوهش یو (۲۰۰۳).....	۹۹
نمودار ۷-۴، سلسله‌مراتب انتقال حواس در زبان انگلیسی و ایتالیایی بر اساس پژوهش لیورز (۲۰۱۵).....	۱۰۱
نمودار ۸-۴، سلسله‌مراتب انتقال حواس در زبان چینی بر اساس پژوهش ژائو و هوانگ (۲۰۱۵).....	۱۰۵
نمودار ۹-۴، سلسله‌مراتب انتقال حواس در زبان کره ای بر اساس پژوهش جو (۲۰۱۷).....	۱۰۵
شکل ۱-۴، تشخیص افراد حس‌آمیخته با استفاده از اعداد رنگی.....	۱۱۲
نمودار ۱-۶، بسامد حوزه‌های مبدأ انتقال حواس در زبان فارسی.....	۱۶۱
نمودار ۲-۶، بسامد حوزه‌های مقصد انتقال حواس در زبان فارسی.....	۱۶۳
.....	۱۶۴
نمودار ۳-۶، نسبت حواس پنجگانه در جایگاه توصیف مفاهیم حسی در مقایسه با مفاهیم انتزاعی.....	۱۶۴
نمودار ۴-۶، پربسامدترین حوزه‌های مقصد انتزاعی در تعامل نگاشتی با حواس پنجگانه.....	۱۶۵
نمودار ۵-۶، حواس پنجگانه در تعامل با مفاهیم انتزاعی.....	۱۷۷
نمودار ۶-۶، الگوی انتقال حواس در زبان فارسی.....	۱۸۰
نمودار ۱-۷، حواس پنجگانه در جایگاه حوزه مبدأ و مقصد.....	۱۸۶
نمودار ۲-۷، الگوی دو بعدی انتقال حواس در زبان فارسی.....	۱۹۷
نمودار ۳-۷، نقش حوزه‌های مبدأ انتقال حسی و بسامد هریک در پیکره.....	۲۱۴
نمودار ۴-۷، نسبت هریک از نقش‌های دستوری در مقایسه با یکدیگر.....	۲۱۷

فهرست جدول‌ها

- جدول ۲-۱. رخدادهای انواع حس آمیزی در جمعیت افراد حس آمیخته ۳۴
- جدول ۲-۲. انواع حس آمیزی با حس الفا کننده زبان و بسامد آن در جمعیت افراد حس آمیخته ۳۶
- جدول ۲-۳. انواع حس آمیزی با حس الفا کننده بینایی و بسامد آن در جمعیت افراد حس آمیخته ۳۸
- جدول ۲-۴. انواع حس آمیزی با حس الفا کننده لامسه و بسامد آن در جمعیت افراد حس آمیخته ۳۹
- جدول ۲-۵. انواع حس آمیزی با حس الفا کننده چشایی و بسامد آن در جمعیت افراد حس آمیخته ۴۱
- جدول ۲-۶. انواع حس آمیزی با حس الفا کننده شنوایی و بسامد آن در جمعیت افراد حس آمیخته ۴۱
- جدول ۲-۷. انواع حس آمیزی با حس الفا کننده بویایی و بسامد آن در جمعیت افراد حس آمیخته ۴۳
- جدول ۲-۸. انواع حس آمیزی با حس الفا کننده عواطف و بسامد آن در جمعیت افراد حس آمیخته ۴۴
- جدول ۲-۹. انواع حس آمیزی با دیگر حواس الفا کننده و بسامد آن‌ها در جمعیت افراد حس آمیخته ۴۵
- جدول ۴-۱. تعدد انواع حس آمیختگی میان افراد حس آمیخته بر اساس پژوهش کایتوویک (۱۹۸۹)، نقل شده در دی (۱۹۹۶) ۹۵
- جدول ۴-۲. حوزه‌های مبدأ انتقال حواس در زبان کره‌ای ۱۰۶
- جدول ۵-۱. متون مورد استفاده در بیکره پژوهش ۱۳۸
- جدول ۵-۲. کلیدواژه‌های هریک از حوزه‌های حواس پنجگانه ۱۴۶
- جدول ۶-۱. نسبت نوع به نمونه در ۱۰ اثر بررسی شده در بیکره ۱۵۴
- جدول ۶-۲. بسامد هریک از حوزه‌های مبدأ و مقصد از انتقال‌های حسی ۱۵۶
- جدول ۶-۳. انواع انتقال حسی با مبداً بیت حس لامسه ۱۵۷
- جدول ۶-۴. گونه‌های متفاوت حس لامسه در جایگاه حوزه مبدأ ۱۵۹
- جدول ۶-۵. انواع انتقال حسی با مبداً حس چشایی ۱۶۰
- جدول ۶-۶. حوزه‌های مبدأ حواس در توصیف حوزه مقصد کلام ۱۶۶
- جدول ۶-۷. حوزه‌های مبدأ حواس در توصیف حوزه مقصد عواطف ۱۶۸
- جدول ۶-۸. حوزه‌های مبدأ حواس در توصیف حوزه مقصد کنش ۱۶۹
- جدول ۶-۹. حوزه‌های مبدأ حواس در توصیف حوزه مقصد حرکت ۱۷۰
- جدول ۶-۱۰. حوزه‌های مبدأ حواس در توصیف حوزه مقصد انسان ۱۷۱
- جدول ۶-۱۱. حوزه‌های مبدأ حواس در توصیف حوزه مقصد افکار ۱۷۱
- جدول ۶-۱۲. حوزه‌های مبدأ حواس در توصیف حوزه مقصد وضعیت ۱۷۲

جدول ۶-۱۳. حوزه‌های مبدأ حواس در توصیف حوزه مقصد زمان	۱۷۳
جدول ۶-۱۴. حوزه‌های مبدأ حواس در توصیف حوزه مقصد خواب	۱۷۴
جدول ۶-۱۵. الگوریتم الگوی انتقال حواس در زبان فارسی	۱۷۸
جدول ۶-۱۶. فهرست انتقال‌های حسی پربسامد همراه با نسبت نوع به نمونه	۱۷۹
جدول ۶-۱۷. سلسله‌مراتب انتقال حواس در زبان فارسی	۱۸۰
جدول ۷-۲. انتقال‌های حسی پربسامد در پیکره	۱۸۵
جدول ۷-۲. انتقال‌های حسی کم‌بسامد در پیکره	۱۸۵
جدول ۷-۳. سلسله‌مراتب انتقال حواس در زبان‌های مختلف	۱۸۷
جدول ۷-۴. انتقال‌های حسی معکوس	۲۰۳
جدول ۷-۵. نسبت نوع به نمونه در انواع انتقال‌های حسی	۲۰۶
جدول ۷-۶. بسامد برخی ترکیبات حس آمیخته از نوع انتقال حسی لامسه ← شنوایی	۲۰۸
جدول ۷-۷. بسامد برخی ترکیبات حس آمیخته از نوع انتقال حسی لامسه ← بویایی	۲۰۹
جدول ۷-۸. بسامد برخی ترکیبات حس آمیخته از نوع انتقال حسی چشایی ← بینایی	۲۰۹
جدول ۷-۹. بسامد برخی ترکیبات حس آمیخته از نوع انتقال حسی چشایی ← بویایی	۲۱۰
جدول ۷-۱۰. بسامد برخی ترکیبات حس آمیخته از نوع انتقال حسی لامسه ← بینایی	۲۱۰
جدول ۷-۱۱. بسامد برخی ترکیبات حس آمیخته از نوع انتقال حسی چشایی ← شنوایی	۲۱۰
جدول ۷-۱۲. بسامد برخی ترکیبات حس آمیخته از نوع انتقال حسی چشایی ← لامسه	۲۱۰
جدول ۷-۱۳. بسامد برخی ترکیبات حس آمیخته از نوع انتقال حسی لامسه ← چشایی	۲۱۱
جدول ۷-۱۴. برخی ترکیبات نهادینه شده و بدیع در انواع انتقال‌های حسی	۲۱۱
جدول ۷-۱۵. الگوهای انتقال‌های چندحسی	۲۱۹
جدول ۷-۱۶. بسامد عبارت‌های حس آمیخته در بعضی آثار مورد استفاده در پیکره	۲۲۰
جدول ۲-۱. رخداد انواع حس آمیزی در جمعیت افراد حس آمیخته	۲۲۴

فصل اول: پیش زمینه

۱-۱. مقدمه

زبان‌شناسی شناختی به عنوان یکی از زیرشاخه‌های سازنده علم شناخت مجموعه‌ای از نظریه‌ها را دربرمی‌گیرد که به ابعاد شناختی ارتباط زبانی می‌پردازند. زبان‌شناسی شناختی، زبان را به عنوان ابزاری برای سامان‌دهی، پردازش و انتقال اطلاعات در نظر می‌گیرد. در حوزه مورد وصف، تحلیل مبانی مفهومی و تجربی مقولات زبانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بر این اساس، صورت ساخت‌های زبان نه به شکل مستقل بلکه به مثابه بازنمودهای سازمان‌بندی کلی و عام، اصول مقوله‌بندی، سازوکارهای پردازش و متأثر از تعامل با محیط و تجربه آن در نظر گرفته می‌شوند (گیرارتس^۱ و کویکنز^۲ ۲۰۰۷: ۳). در توضیح بیشتر باید افزود که یکی از مفروضات زبان‌شناسی شناختی آن است که شناخت بدون وجود بازنمودهای ذهنی که در رابطه هستی‌شناختی میان جهان خارج، ذهن و زبان نقش سازنده و واسط دارند شکل نمی‌گیرد. زبان‌شناسی شناختی به دانش سخنگویان زبان از جهان خارج توجه دارد و به این مسئله می‌پردازد که زبان چه نقشی در سامان‌دهی به این دانش دارد (افراشی، ۱۳۹۵: ۲۶).

^۱ D. Geeraerts

^۲ H. Cuyckens